

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “โครงการสร้างสภาวะสมัยใหม่ บทบาทของเหตุผล และการวิพากษ์เหตุผล” เกิดขึ้นในบริบทของการถกเถียงเรื่องสภาวะสมัยใหม่/หลังสมัยใหม่ที่แพร่หลายในวงวิชาการมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 หนึ่งในประเด็นหลักของการถกเถียงนี้ คือ มโนทัศน์เรื่องเหตุผล ซึ่งถูกโจมตีว่าเป็นส่วนหนึ่งของการกดขี่และครอบงำ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต้องการศึกษาบทบาทของเหตุผลและการวิพากษ์เหตุผลในโครงการสร้างสภาวะสมัยใหม่ ซึ่งดำเนินมาตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 18 สภาวะสมัยใหม่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ท้าทายตรวจสอบมาตลอด แนวคิดหลังสมัยใหม่เป็นเพียงกระแสการวิพากษ์ระลอกล่าสุดเท่านั้น

บทแรกของวิทยานิพนธ์นี้กล่าวถึงลักษณะทั่วไปของสภาวะสมัยใหม่ ทั้งในแง่ความเปลี่ยนแปลงทางภววิสัยของประวัติศาสตร์สังคม และในแง่ของจิตสำนึก โลกทัศน์ วิธีคิดของคน

บทที่ 2 กล่าวถึงเรื่องสำนึกทางเวลา และความชอบธรรมของสภาวะสมัยใหม่ สำนึกทางเวลาของสภาวะสมัยใหม่ คือการตัดตัวเองออกจากอดีต สร้างกฎเกณฑ์ขึ้นจากฐานของตัวเอง สัมพันธ์กับความคิดเรื่องความก้าวหน้า การปลดปล่อยให้เป็นอิสระ หรือแม้กระทั่งโครงการปฏิวัติล้มของเดิมอย่างถึงรากถึงโคน ความชอบธรรมของสภาวะสมัยใหม่ สร้างขึ้นบนฐานของการยืนยันตัวเอง (self-assertion) และการกำหนดกฎเกณฑ์ด้วยตัวเอง (self-legislation)

บทที่ 3 พยายามอธิบายมโนทัศน์เรื่องเหตุผล โดยเสนอว่า การวิพากษ์ (critique) เป็นหน้าที่หลักของเหตุผล คือวิพากษ์ความเชื่อ ประเพณีต่างๆ ที่รับสืบทอดกันมาโดยไม่ตั้งคำถาม กล่าวอีกอย่างคือ หน้าที่หลักของการวิพากษ์คือการรื้อฐานเดิม เคลียร์พื้นที่เพื่อเตรียมสร้างฐานใหม่โดยใช้เหตุผลและเจตจำนง ซึ่งเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องการบัญญัติกฎให้ตนเอง (self-legislation)

บทที่ 4 แสดงให้เห็นการวิพากษ์เหตุผล ที่ดำเนินมาตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 18 จนถึงปัจจุบัน โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การวิพากษ์เหตุผลที่มีองค์ประธานเป็นศูนย์กลาง (subject-centered reason) กับการวิพากษ์เหตุผลเชิงเครื่องมือ (instrumental reason) จากนั้นจะเสนอให้เห็นโครงการของฮาเบอร์มาสที่พยายาม “กอบกู้” เหตุผล โดยเสนอทฤษฎีเหตุผลเชิงสื่อสาร (communicative reason/action)

วิทยานิพนธ์นี้มีข้อจำกัดหลายประการทั้งในเรื่องการใช้เอกสารชั้นรองในการค้นคว้า รวมถึงเนื้อหาที่นำเสนอก็เป็นเพียงมโนทัศน์หลักกว้าง ๆ ดังนั้น ตัวงานจึงมีลักษณะเป็นภาพตัวต่อที่ยังไม่สมบูรณ์ในการทำความเข้าใจเรื่องโครงการสร้างสภาวะสมัยใหม่ และมโนทัศน์เรื่องเหตุผล